

SPOR FRA MIDDELALDERENS DRAGØR

Dragørs gamle tætbebyggede bykerne ligger i dag velbevaret, beskyttet af restriktive byggevedtægter, der søger at fastholde den enkle, nøgterne karakter, der er byens særkende.

Byens småhuse er, i traditionsbundne materialer, opført af lokale håndværkere for byens velbjevede skippere og lodser i den sidste fremgangsrigte sejlskibsperiode omkring 1840-1890. Det var en tid, hvor der kom penge til byen, og det skabte muligheder for, at den ældre, primitive hustype med lerklining, bræddegavl og stråtag kunne fornys og ombygges.

Omkring år 1900 kom en tilbagegang i Dragørs udvikling. Sejlskibsfarten ebbede ud og beboerne måtte nødtvungent søge anden beskæftigelse. Forholdene ændrede sig radikalt. Dragør blev stort set en fattigere by i denne periode.

I dag er kun et fåtal af byens borgere beskæftiget ved den tidligere så dominerende søfart. Hovedstaden er blevet den store arbejdsplads. Udviklingen har taget en ny retning.

Bybilledet har dog ikke ændret sig. De små gulkalkede huse ligger der stadig og er blevet meget eftertragtede de senere år. I dag handles huse til særdeles fordelagtige priser - for sælgeren.

Svend Jans i samtale med museumsinspektør Niels-Knud Liebgott under udgravningen i Stakhaven i den nordlige del af Dragørs bykerne (Dragør Lokalarkiv).

For beboerne er det stabile miljø et gode, men for byarkæologen, både den faguddannede og den nysgerrige amatør, er bykernen blevet en dårlig arbejdsmark. Der er ingen tomter at grave i, således at en nøjere undersøgelse kan sættes i gang. Dragørhuset er blevet stationært. Der kommer kun jord til syne, når husene restaureres, når nye gulve skal lægges eller hvis ledninger i gaden skal udskiftes. Så dem der har interesse for spor fra fortid, har kun pletvis adgang til kulturlagene under skipperbyen. En del løsfund er kommet for dagens lys, men uden sammenhæng og sædvanligvis uden oplysninger.

Enkelte steder i gader eller under gårdspladser er konstateret stenlægninger og rester af bolværk, men altid i så begrænset omfang, at udstrækning og linieføring ikke har kunnet påvises.

Hvad der her er sagt, må vel betegnes som reglen, men for denne findes jo altid en undtagelse. Den viste sig i foråret 1973, da Nationalmuseet fik mulighed for at påbegynde en udgravning i den nordlige del af bykernen. Undersøgelsen fortsatte i 1974 og vil antagelig blive afsluttet i 1975.

De manglende muligheder for undersøgelser i selve byområdet har dog ikke været gældende for hele lokaliteten. Middelalderens Dragør, der først og fremmest tegnes af hansetidens aktivitet, har haft en væsentlig større udstrækning end den egentlige bykerne dækker. Nord for byen er der, inden villabebyggelsen satte ind her, foretaget udbytterige udgravninger for omkring 80 år siden. Om disse udgravninger, og hvad der senere fulgte efter, skal der her berettes, og det vil være rimeligt i denne forbindelse at omtale to mænd fra byen, som eftertidens historisk interesserede har kunnet høste udbytte af.

Dyrlægen og postmesteren

De kom begge til byen fra andre egne af landet i slutningen af forrige århundrede, og som det går i et lille traditionsbundet, stillestående samfund, tog disse »fremmede« initiativer, som måske ikke altid blev vel modtaget af de »indfødte«.

F. J. Madsen (Dragør Lokalarkiv).

Fritz Julius Madsen, uddannet dyrlæge, kom til Dragør i 1867. Købte her i byen den ene af de dengang eksisterende tre bondegårde. F. J. Madsen blev gårdmand ved siden af sin dyrlægegerning og blev efterhånden en respekteret mand i byen. Han var medstifter af forskønnelsesforeningen »Dragørs Fremme«, af Amagermuseet og overraskende nok af »Dragør Skibsfører og Skibsreder Forening«.

Til gården, der lå i Toldergade (her er nu blandt andet biograf), hørte anseelige arealer nord for byen, og gårdejereren med de mange interesser blev også fanget af arkæologien og hermed af byens historie. Det vides, at han ejede en betydelig samling af fund både fra oldtiden og fra middelalderen. Hvor denne samling, fundet på hans udstrakte jorder, befinder sig, har desværre ikke kunnet opklares.

Kål, især hvidkål, har gennem tiderne været dyrket overalt på Amager. Også på »Dragørgård«, som Madsens gård hed. Sent om efteråret, når kålen var høstet, blev den opbevaret på marken gennem vinteren. En lang grav blev anlagt 40-50 cm dyb, hvor kålen blev stablet for derefter at blive dækket med halm, tang og jord til isolation.

Under anlæg af disse kuler kunne det ske, at man stødte på stenlægninger eller rækker af munkesten, men i stedet for at rydde det materiale væk, som lå i vejen, sendte den interesserede gårdejer bud til Nationalmuseet for at få undersøgt de opdagelser, der var gjort. I to tilfælde blev meget betydelige fund fremdraget, hvilket nedenfor nærmere skal beskrives med Nationalmuseets rapport som kilde.

I foreningen »Dragørs Fremme« sad F. J. Madsen i ledelsen sammen med postmester og telegrafbestyrer **Chr. Nicolaisen**, der var den egentlige stifter af denne forening. Nicolaisen var en kyndig og meget flittig skribent på det historiske felt og har efterladt sig en højt værdsat produktion, som vi alle støtter os til i dag.

Chr. Nicolaisen (Dragør Lokalarkiv).

Chr. Nicolaisen kom til Dragør fra Jylland i 1884 og fik sit virke i den gamle skipperby gennem en lang årrække. Med sin interesse for historie blev han fængslet af lokalitetens rige fortid, samtidig med at han gennem de foreninger, han var engageret i, og gennem sin skribentvirksomhed var kritisk overfor byens mangel på udvikling.

Efter 20 års grundige arkivstudier udgav han 1907-1915 med støtte af Carlsbergfondet sit hovedværk »Amagers Historie« i tre bind. Her har han samlet øens historie fra oldtiden op til omkring år 1900. Endvidere foreligger der fra hans hånd adskillige artikler i faglige tidsskrifter, og han har udgivet flere mindre publikationer.

Det fremgår af »Amagers Historie«, at hansetiden i Dragør har haft hans særlige interesse. På dette emne har han ofret 90 sider i første bind med meget udførlige oplysninger og engagerede vurderinger af denne spændende tid, hvis store aktivitet lå mellem år 1300 og 1500. Det er også åbenbart, at han har haft et nyttigt samarbejde med både Nationalmuseet og Rigsarkivet. Sidstnævnte sted findes, i original eller i afskrift, et betydeligt antal dokumenter, som omhandler omsætning og afståelse - særligt til de katolske kirker - af bodepladser med tilhørende bygninger. Disse var i hanselejts første tid interimistiske og primitive, men senere af mere bestandig karakter.

Hansetidens Dragør

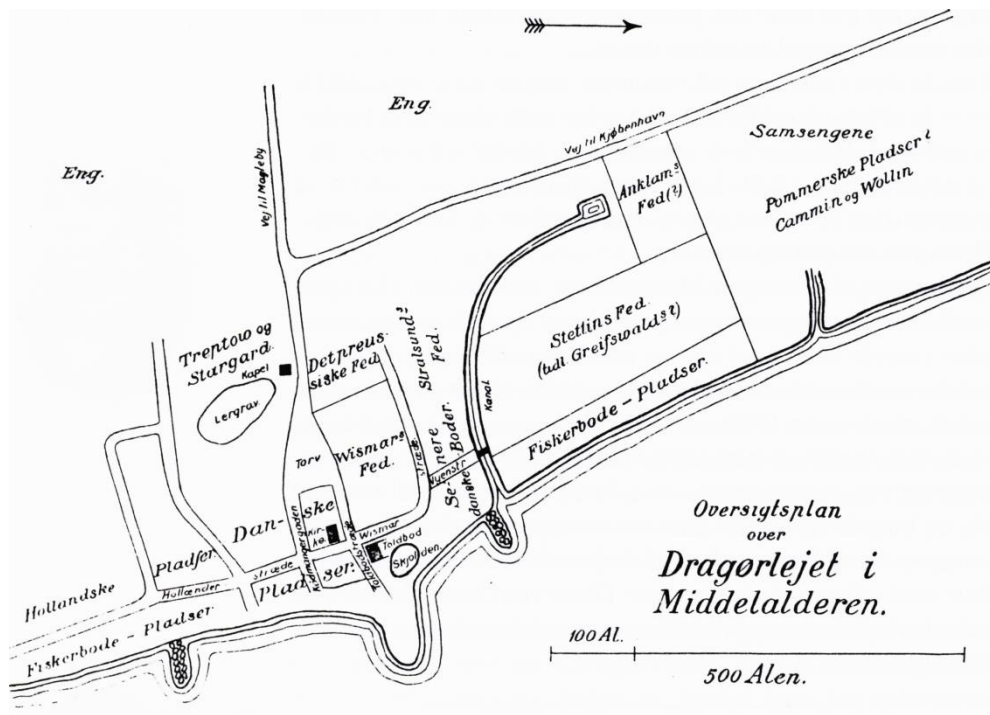
Med dette vægtige materiale som vejviser har det stort set været muligt at få klarlagt Dragørs topografi i middelalderen. Et kort har kunnet udarbejdes på grundlag af dokumenternes oplysninger udført af arkitekt Mathiesen, Nationalmuseet. Gengivet i »Amagers Historie« og endvidere medtaget som illustration til denne artikel.

Som det fremgår af dette kort, fandtes der i den nordlige del af det nuværende byområde en gravet kanal, senere kaldt »Løkkerenden«, hvoraf der endnu for 100 år siden var en smal grøft tilbage. Nu er den helt opfyldt, men dens forløb kan til dels erkendes.

*Sildefiskeri i Øresund, den stående hellebard illustrerer sildemængden.
Fra Olaus Magnus: Historia om De Nordiska Folken, 1555.*

Når de store sildefangster stod på, har man gennem kanalen kunnet fragte sildelasterne op til boderne, hvor rensningen og saltningen fandt sted. Antagelig er det foregået i fladbundede pramme, svarende til den der er blevet fundet i Falsterbo i volden omkring »Falsterbohus«.

Chr. Nicolaisens rekonstruktion af Dragørs middelalderlige topografi.

Det var omkring 10 m nord for »Løkkerenden«, Nationalmuseet i 1896 og 1897 foretog sine undersøgelser på jorderne til »Dragørgård«. Her var gårdens folk ved gravning af kålkuler og ved pløjning stødt på stenlægninger og rester af trætønder. Foruden parallelt løbende rækker af natursten og munkesten med mellemliggende lergulve, fandtes tønder opsat over hinanden som brønde. De underste af disse silde- eller øltønder findes nu bevaret i konserveret tilstand. I brøndene fandtes fiske- og pattedyrsknoger, hasselnødder, en drejet træbakke og keramiske skår. Yderligere blev under udgravningen fundet søm og nagler, trækul, fragmenter af hestesko og endelig adskillige brudstykker af det meget anvendte rhinske stentøj, først og fremmest de såkaldte ølstobe.

På en anden af markerne under »Dragørgård«, i dette tilfælde cirka 300 m nord for »Løkkerenden«, blev tre adskilte udgravninger foretaget. Muligvis har dette område i længere tid ligget uopdyrket, brugt til græsning, thi her var det i overfladen muligt at skelne, hvor bodepladserne havde ligget, af grænset af fordybninger eller render. Under de højere liggende felter kunne lergulve konstateres. Ved disse udgravninger fandtes også trætønder udnyttet som brønde eller affaldskuler, og stort set tegnede fundene det samme billede som på jorderne tæt ved »Løkkerenden«. Af de mere bemærkelsesværdige genstande, der blev fundet her, ubeskadigede eller som fragmenter, kan nævnes: knive, en smedetang, en grydekrog, en glasflaske, rhinske stobe, dobbelte benkamme, et fingerbøl og enkelte mønter.

Mellem de tidligere nævnte løsfund i byområdet er det rimeligt at nævne, at der især ved nedlæggelse af gas- og vandrør er gjort flere møntfund. Det største af disse i 1942 nær havnen. Her blev en sammensintret metalklump fundet i 120 cm dybde. Ved konserveringen viste denne sig at indeholde 220, hovedsagelig hanseatiske witten. Mange nordtyske byer var repræsenteret, bl. a. Hamburg, Lüneburg, Lübeck, Wismar, Rostock, Güstrow, Stralsund, Anklam og Greifswald.

Når man i dag bevæger sig i Dragørs gader og stræder, er det fascinerende at tænke på, at der 50-100 cm under brosten og fliser ligger et udstrakt kulturlag, hvor tabte, glemte og efterladte genstande kan fortælle om en tid 400-600 år tilbage, hvor et hektisk liv udfoldede sig, hvor danske, tyske, hollandske og andre landes fiskere og handelsfolk kunne mødes i et fredeligt interessefællesskab, men også ofte i strid om ret og rettigheder.